

Un llibre aprofita la sequera per a recordar el Faió i la Mequinensa engolits pels pantans

Òscar Palau i Jesús Jordi filen 22 cròniques periodístiques després de visitar els vestigis de 'La Catalunya emergida'

Mequinensa Ò.M.J.

La Catalunya emergida. Històries d'un boci de país que els pantans van engolir (Cossetània) és el primer llibre escrit a quatre mans per Òscar Palau Just i Jesús Jordi Pinatella, amb excel·lents fotografies de Josep M. Muntaner per a complementar una crònica periodística inèdita i necessària sobre tots els pobles de Catalunya que van quedar negats per la construcció d'embassaments, la majoria durant el franquisme.

Els vestigis d'estos pobles van quedar al descobert alguns, per primera vegada durant la greu sequera que va patir el país, especialment l'any passat, i els dos periodistes, a la vegada excursionistes, van decidir que era el moment de passejar-se entre runes vora l'aigua minvant i parlar amb la gent que hi va perdre la seua llar original. El resultat és un llibre amb 22 capítols, cadascun dedicat a un poble engolit pels pantans, i entre ells hi ha Faió i Mequinensa, inundats i traslladats a un nou emplaçament amb la construcció del pantà de Riba-roja.

Faió: el dolor d'un poble inundat a traïció posa títol al capítol dedicat al Faió antic, encapçalat per una fotografia exquisida del campanar de l'antiga església de Faió, mig emergit de les aigües, encara que Riba-roja no haja sigut dels pantans més afectats per la sequera perquè, com constata el llibre, s'hi manté una cota mínima d'aigua suficient per a cobrir les necessitats de la indústria hidroelèctrica. La Mari Tere Roca, que tenia 15 anys el 1967, explica als dos periodistes que la seua família estava dinant quan van sentir la Guàrdia Civil "crident pels carrers que marxéssim, que si no seríem negats perquè el pantà de Mequinensa estava a punt de desbordar". Va ser la millor mentida que va trobar el règim franquista per a forçar els habitants de Faió a abandonar les seues cases, tot i que encara no estava acabat de fer l'actual nucli principal de Faió. La gent del poble

El campanar de Faió, submergit al pantà de Riba-roja. /JOSEP M. MONTANER

que recorda o ha sentit explicar la història, dona a entendre que el fet d'haver donat suport al bàndol republicà durant la Guerra Civil, no els va ajudar.

Sense gravadora, agafant apunts a mà i bolcant-los tan aviat com podien al text, Palau i Jordi, amb un estil cronista exquisit, fan parlar la gent que recorda de forma dramàtica aquells dies en què es van perdre també els llocs de treball a les mines de carbó i als llaguts i en què fins i tot es va traslladar el traçat del tren: el nou Faió va passar a tindre

l'estació a l'altra riba del riu Mataranya, ja a la banda ebreca, en terme de la Poble de Massaluça.

En el cas de Faió, també té una menció especial en el llibre l'ermita de Santa Magdalena de Berrús, del segle XIII: Enher, l'antecessor d'Endesa, se va veure en l'obligació moral de desmuntar la pedra a pedra i reubicar-la en un turó. L'ermita, "tot i perdre l'atractiva estètica irregular que tenia", encara acull avui les romeries de Riba-roja, a la Ribera d'Ebre, i de Vilalba dels Arcs i la Poble de Massaluça, a la Terra Alta.

Tant els habitants de Faió com els de l'antiga Mequinensa van rebre com a indemnització 50.000 pessetes per cap, però els dos nous pobles van perdre bona part de la població arran de la inundació dels nuclis originals. Els pobles nous, finançats també en bona mesura per Enher, van passar a ser una mena d'urbanitzacions forçades que havien perdut la vida i la història.

L'ermita de Santa Magdalena de Berrús va ser desmuntada pedra a pedra

El llibre retrata el caràcter reivindicatiu de la gent de Mequinensa

Faió tenia 1.700 habitants abans del pantà. Ara en té amb prou faenes 400. El cas de Mequinensa potser és menys dramàtic en la forma, perquè els seus veïns sabien de feia temps que haurien de marxar quan el pantà de Riba-roja estigués acabat, però també va passar de tindre uns 6.000 habitants -és descrit en el llibre com "un dels pobles més grans de l'estat que un embassament ha "matat"- a la mitat. Actualment, prop de 2.500.

JESÚS MONCADA Entre les restes de l'antiga Mequinensa -la nova està ubicada a la riba del Segre poc abans de la seua desembocadura a l'Ebre- que troben els tres caminants -Palau, Jordi i Muntaner- hi ha "els ferros sobre els quals se sostenien les llotges de l'antic cinema Goya; alguns murs i la planta de l'antiga església de Santa Àgueda, la plaça d'Armes i la casa natal de l'escriptor Jesús Moncada.

Els autors del llibre conclouen, molt encertadament, que "la immersió del poble va fer emergir un dels grans de la literatura catalana

del segle XX". Recorden que un dels fills predilectes de Mequinensa era fill de qui va ser alcalde durant la construcció del pantà de Riba-roja i qui va batallar perquè deixessin passar els veïns pel nou pont construït sobre el Segre, reservat inicialment als camions que participaven en les obres. Moncada fill, Jesús, era pintor, però finalment "acabà decidint-se a escriure per parlar del poble de la seua infància, un lloc entre pantans que ja mai més tornaria".

A la porta del que era casa seua, a l'antic carrer Saragossa, "una placa reproduïx avui la nota que va deixar escrita als obrers que la van anar a demollir: "Enruna-la, si cal, però sense escarnir-la. El que els teus ulls prendran per argamassa i pedra és dolorida pell d'uns altres dies; allí on no sentiràs sinó silenci nosaltres hi escoltem les antigues paraules".

CARÀCTER REIVINDICATIU El llibre retrata el caràcter reivindicatiu de la gent de Mequinensa, que també s'enumera que van ser inundats per rojos, sindicalistes i catalans -és un poble catalanoparlant-, i que van protagonitzar manifestacions per a plantar cara a Enher. "25 años de paz. Mequinensa lleva 7 de guerra contra Enher", recorden els autors una pancarta de l'època. L'elèctrica pretenia negar només la part baixa del poble, on hi havia més vida social i les terres més fèrtils, i mantindre la part alta. Però la resposta de la gent va ser exemplar. o marxaven tots a un poble nou o no marxava ningú.

Finalment, se van construir prop de 450 cases en la ubicació de la nova Mequinensa, pagades per Enher perquè "no volia més problemes". El que no va poder refer van ser els 600 llocs de treball que es van arribar a perdre, sobretot també a les mines. Molts mequinensans no es van voler instal·lar al poble nou i se'n van anar. El llibre està dedicat a ells i a "totes les persones a qui un pantà ha canviat la vida". ■